

De dichter en de kermisexploitant

Vicky Francken. (2017). *Röntgenfotomodel*. Amsterdam: De Bezige Bij. Isbn 978 90 234 4274 5, € 16,99, 78 blz.

Hoewel Vicky Francken (1989) nog best jong is, hebben we behoorlijk lang op haar debuutbundel moeten wachten. Al in 2008 verschenen er immers gedichten van haar in *Hollands Maandblad*. En in de negen tussenliggende jaren publiceerde ze niet alleen poëzie in verschillende tijdschriften, maar vertaalde ze ook proza en poëzie uit het Frans. Al in 2013 werd ze door De Bezige Bij benaderd en in 2015 tekende ze het contract voor de bundel die pas in 2017 zou verschijnen. In een interview met literair webmagazine *Meander* zegt ze daarover: ‘Een zekere traagheid past me wel, niet voor niets citeer ik graag Vasalis: “Ik droomde, dat ik langzaam leefde... / langzamer dan de oudste steen.”’

En daarmee zitten we meteen midden in die debuutbundel *Röntgenfotomodel*, waarin het gedicht ‘Vasalisvogel’ staat:

Ik droomde toen het vrede was al dat er vrede was
waar die nog niet bestond: een witte duif
die zich in cirkels een beroerte vloog –

Met mijn hielen kerfde ik een kruis,
ik was al als de dood, het was alsof de dood zich in mijn hoofd bevond.

Ik keek omhoog en zag de vrede vliegen.
Ze leek intens tevreden, barstte snel en hevig los.

In haar val heb ik haar aangekeken.

Ze bleef zo stil, welhaast afwezig,
ik trok haar in twijfel, ze leek wel god.

Nu neem ik haar veren brandend in mijn hand,
verbind haar snavel, zing een psalm.

Ik strooi haar as uit in mijn ogen.

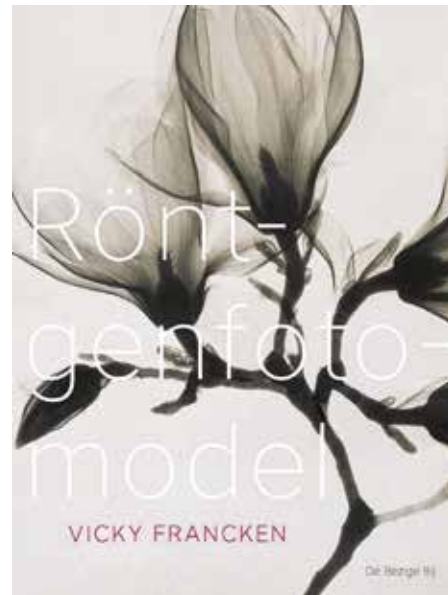
Vrede, wrede feniks,
sticht alsof het niets is brand.

Natuurlijk verwijst de eerste regel naar het door haar geciteerde Vasalisgedicht. En ook Vasalis’ bundel *De vogel Phoenix* uit 1947 komt langs. Maar van mij had het gedicht ook wel ‘Vromansvogel’ mogen heten, naar het gedicht ‘Vrede’ van Leo Vroman, waaraan het ook volop schatplichtig is. Maar gelukkig weet Francken zich niet alleen stevig in een literaire traditie te wortelen, ze neemt ook alle ruimte voor een eigen geluid. Regels als ‘(...) het was alsof / de dood zich in mijn hoofd bevond’ en ‘Ze bleef zo stil, welhaast afwezig, / ik trok haar in twijfel (...)’, klinken in allerlei varianten door heel de bundel heen.

De bundel ontleent zijn titel aan ‘Röntgenfotomodel’, een cyclus van acht korte gedichten die ogenschijnlijk over een ziekenhuisbezoek gaan, waarbij (inderdaad) röntgenfoto’s moeten worden genomen. Het eerste luidt:

Til je hemd op, ik wil zien dat het klopt
maar doe het licht uit, je longen zijn mooi
in het donker. Luister: dat ruisje

kan wel verholpen, maar is het niet hemels
de zee mee te nemen?

Bloed dat de trom slaat.

Er leeft een slak in de schelp
die je aan je oor zet.

Nergens wordt duidelijk wat de reden is van dit medische traject. We lezen alleen hoe klein en breekbaar en in feite ook hoe onbeduidend de patiënt is. Er is sprake van een ‘ruisje’ – let op het verkleinwoord –, iets dat makkelijk te verhelpen is, maar waar ook goed mee te leven valt. In het tweede gedicht van de cyclus heet het: ‘Ze willen je helpen / maar je voelt je klein en bekeken’. En in de volgende gedichten komen we nog langs citaten als: ‘Een schild van verenpennen op je borst / laat zien dat je bloed het nog doet’, ‘We zijn allemaal / alleen. We zijn / met velen’, ‘Zoveel foto’s van je / gemaakt en nu mag je gaan. // Wees blij.’

De ‘je’ in deze gedichten, het ‘röntgenfotomodel’, heeft geen enkele invloed op het eigen bestaan. Het eerste gedicht meteen ná deze cyclus onderstreept dat nog maar eens. Het meldt eerst betrekkelijk neutraal dat we allemaal recht hebben op een rug, ‘een graad waarrond we bestaan’, om die ruggengraat direct daarna heel relativerend te omschrijven als een marionettendraad. En waar die totale afhankelijkheid voor ieder mens

geldt, is dat voor een dichter allemaal nog een graadje enerverender. Dat zien we al aan het begin van de bundel in het geïsoleerd staande openingsgedicht met de omineuze titel ‘onze ratio een radio die dag en nacht een ruis voortbrengt’:

het sneeuwt in je oren, je denkt altijd wel iets
hoewel meestal weinig
van kwaliteit

het gevoel dat je niet alles voor het zeggen hebt
terwijl je schrijft, het denken dat als een blauwe
ballon in een carroussel voorbijkomt, knapt
een gedachte die opstijgt, naar je zwaait
de pluim grijpt, gratis
nog een rondje

ik ben geen dader
maar zou dader willen zijn

doen is belangrijk

Ook in het schrijven staat de dichter machteloos. Doorgaans vervuld van zeer middelmatige gedachten, moet hij het geluk hebben dat er af en toe eens een tje ontsnapt en de pluim van de carroussel pakt. Met als resultaat een gedicht als een gratis rondje in de draaimolen. Een kwestie van geluk, terwijl de dichter zelf het zo graag anders zou zien. Zélf gedichten maken, dát zou hem pas tevredenstellen.

Deze visie op afhankelijk dichter-schap is niet nieuw. Nijhoff heeft daar al veelvuldig over geschreven, wat hem op menige afstraffing van De Mannen van Forum kwam te staan. Met name

Du Perron vond dat maar niets, zo’n dichter die zich buiten zijn eigen poëzie opstelde. ‘Schrijf liever gewone spreektaal’, adviseerde hij Nijhoff. Dan kwam het misschien nog ooit goed. De respons van Nijhoff was onbetaalbaar. In *Nieuwe gedichten* (1934) hanteerde hij inderdaad een soort van spreektaal, maar voor de gedichten maakte dat niet uit. Die stonden nog steeds los van de dichter. Waarmee hij Du Perrons advies ontmaskerde als iets wat alleen op de vorm betrekking had. En juist daar had die laatste zo tegen geageerd. Het gedicht ‘onze ratio een radio die dag en nacht ruis voortbrengt’ deed mij dan ook meteen denken aan ‘Het kind en ik’, een van Nijhoffs *Nieuwe gedichten*. Daarin ziet een dichter in een soort van visioen een kind dat hem al zijn gedichten terug laat zien. Waarna die prachtige strofe volgt:

Maar toen heeft het geschreven,
zonder haast en zonder schroom,
al wat ik van mijn leven
nog ooit te schrijven droom.

Die gedichten bestaan kennelijk al. De gedachten van de dichter moeten er alleen nog even bij zien te komen, zoals een kind in een draaimolen die pluim moet zien te grijpen. Een beetje van jezelf, een beetje van de draaimolenexploitant. Ik schreef het aan het begin al: Vicky Francken staat met beide benen stevig in de vaderlandse poëzietraditie. Vasalis, Vroman en Nijhoff zijn haar zichtbaar niet vreemd. Maar het eigen geluid overheerst. En dat maakt het lezen van *Röntgenfotomodel* tot een mooie, zij het niet altijd geruststellende ervaring. Zoals dat hoort dus. ■

Jan de Jong

Tegennatuurlijke meertaligheid

De Duitse website <www.gutefrage.net> blijft een bron van gemengde gevoelens: voldoening (‘goeie vraag, want ik weet het antwoord’), frustratie (‘goeie vraag, want ik weet het antwoord niet’), bewondering (‘goeie vraag, ik zou er nooit op komen hem te stellen’) en verwondering (‘wat een vraag, hoe komt iemand erbij’). De categorieën gaan soms in elkaar over, zoals bij de hoofdlettervrije bijdrage van een zekere pecica: ‘ist es gegen unsere natur mehrere sprachen zu lernen und zu sprechen?’ De vraag begint met een citaat uit het artikel ‘Mehrsprachigkeit’ van de Duitse Wikipedia: ‘Die durch die Migration entstandene Mehrsprachigkeit wird von einigen Forschern als Nachteil gesehen, und es wird in der Literatur immer wieder auf ihre Schwierigkeiten hingedeutet. So beteuert Stölting (1980), dass die Mehrsprachigkeit überhaupt nicht in der Natur des Menschen liege. Wir seien ein einsprachiges Lebewesen und es würde gegen unsere Natur sprechen, weitere Sprachen zu lernen und zu sprechen (Ostendoerfer, 2009).’ De specifieke vraag van pecica luidt: ‘stimmt das und was wären die nebenwirkungen der mehrsprachigkeit eines menschen? welche körperlichen auswirkungen wären möglich nur